

Icoon soorten van het rivierengebied

Doel:

Natuurtechnisch adviseur:

Opdrachtgever:

Contactpersonen:

Datum:

Advies met betrekking tot het kweken van inheemse icon
soorten voor het rivierengebied

Gert-Jan Koopman, Heem

De Fruitmotor

Henri Holster en Christiaan Bikker

december 2021

Inhoudsopgave

	Blz.
Het rivierengebied	3
Soorten binnen het rivierengebied	3
Waarom icoon soorten	4
Selectie icoonsoorten rivierengebied	5
Algemene soorten voor het rivierengebied	5
Voor oevers en slootkanten komen de volgende soorten in aanmerking	6
Tot slot	6

Bijlage

korte beschrijving icoonsoorten

Het rivierengebied

Het huidige rivierengebied is voor het grootste deel ontstaan in het Holoceen, de rivieren meanderen met een brede bedding door het lage landschap en zorgden hiermee voor een nutriëntenrijke afzetting. Op de hooggelegen gedeelten, de stroomruggen, vindt van oudsher al akkerbouw en fruitteelt plaats.

Het rivierengebied maakte onder invloed van de mens misschien wel drie grote transitie door. De eerste was de ruilverkaveling, de tweede grootschalige kap van de hoogstam fruitbomen die werden vervangen voor laagstam fruitbomen. Beiden hadden naast het beeldbepalende aspect ook grote gevolgen voor de biodiversiteit. De derde grote kras in het gebied zijn de grootschalige dijkverzwaringen geweest eind jaren 90. Ook deze heeft grote gevolgen gehad voor zowel het landschap als de biodiversiteit. De groep die het meest van die laatste ingreep heeft geleden, is misschien wel onze flora.

Soorten binnen het rivierengebied

De Betuwe ligt volledig in het fluviatiel district. Dit plantendistrict herbergt naast planten die een voorkeur geven aan rivierklei een specifieke groep: de zogeheten Stroomdal flora. Deze groep bestaat uit ongeveer 250 soorten die zich vanuit Midden-Europa langs de rivieren hebben verspreid. Prachtige voorbeelden van deze stroomdalflora treffen we op het tolkamerdijkje bij Lobith Tolkamer en op de begraafplaats Bergklooster te Zwolle.

Afbeelding 1. Beemdkroon op het Tolkamerdijkje

Afbeelding 2. De stroomdalflora op het Tolkamerdijkje

Afbeelding 3. Fluviatiel district (F) in het blauw weergegeven

Met een gedetailleerdere blik zien we dat het rivierengebied naast de Stroomdalsoorten ook een plantenassociatie met een zwaartepunt herbergt die het Glanshaververbond genoemd wordt. Zij is in grote mate door menselijk handelen (maai/hooibeheer) ontstaan. Je treft de associatie daarom veelvuldig langs wegen, spoor- en rivierdijken, maar ook in hooilanden. In het voorjaar wordt deze associatie gedomineerd door rozetplanten en vlinderbloemigen, in de zomer nemen de grassen en soorten uit schermbloemenfamilie het over.

Ondanks zijn korte ontstaansgeschiedenis heeft het Glanshaververbond opmerkelijk veel kenmerkende soorten als Glad Walstro, Gele Morgenster, Groot Streepzaad en Pastinaak. Minder algemene soorten zijn Grote Bevernel, Karwijvarkenskervel, Beemdkroon en Beemdooievaarsbek. Zeldzame soorten zijn onder andere Rapunzelklokje, Bermooievaarsbek en Graslathyrus.

Waarom iconsoorten

Vanuit de Fruitmotor is er de wens geuit inheemse planten te gaan kweken en hiermee de flora van het rivierengebied een positieve impuls te geven. Voor het kweken van soorten is het van belang te kiezen uit de karakteristieke soorten van het Glanshaververbond en die van stroomdalflora.

Door het toepassen van deze soorten in het rivierengebied doen we recht aan het zo kenmerkende landschap. Naast dat het op deze wijze floristisch kloppend is, wordt ook de waarde voor de fauna geborgd. Het spreekt voor zich dat gebiedseigen soorten grote effecten hebben op de bijbehorende insecten. Soorten zoals het Bruin blauwtje en Hooi Beestje profiteren van de kenmerken soorten als nectar- en waardplant. We komen deze buiten het rivierengebied ook nog wel tegen, maar een soort als de Knautiabij heeft haar verspreidingsgebied echter alleen binnen het rivierengebied liggen. Deze zeldzame bij vliegt vrijwel uitsluitend op Beemdkroon en dus is het logisch dat het gebruik van dergelijke iconsoorten van groot belang is.

Selectie icoonsoorten rivierengebied

Kijkend naar de karakteristieke soorten van het Glanshaververbond en de Stroomdalflora komen we tot de volgende selectie van icoon soorten:

1. Beemdkroon
2. Beemdoeivaarsbek
3. Geel Walstro
4. Gewone agronomie
5. Groot Streepzaad
6. Grote Bevernel
7. Grote Centaurie
8. Karwij
9. Kruisblad Walstro
10. Rapunzel Klokje
11. Veldsalie
12. Vijfdelig Kaasjeskruid
13. Wilde Marjolein
14. Wilde Reseda
15. Wouw

Voor meer informatie over deze soorten zie bijlage.

Algemene soorten voor het rivierengebied

De Fruitmotor zou een aantal standaard mengsels samen kunnen stellen die typerend zijn voor het rivierengebied. Waarbij het grootste deel bestaan uit wat algemenere soorten aangevuld met de zelf gekweekte icoonsoorten.

Wat betreft deze algemene soorten kijken we naar het Fluviaal district en komen de volgende soorten in aanmerking:

1. Bermooievaarsbekje
2. Bolderik
3. Bont Kroonkruid
4. Duizendblad
5. Gele Morgenster
6. Gewone Berenklauw
7. Gewone Margriet
8. Gewoon Barbarakruid
9. Gewoon Biggenkruid
10. Glad Walstro
11. Grote Kaardebol
12. Grote Klapproos
13. Grote Ratelaar
14. Heggendoornzaad
15. Kattendoorn
16. Klein Bevernel
17. Knikkende Distel
18. Knoopkruid

19. Korenbloem
20. Pastinaak
21. Peen
22. Reukeloze Kamille
23. Rode Klaver
24. Ruige Leeuwentand
25. Veldlathyrus
26. Vogelwikke
27. Wede
28. Wilde Cichorei
29. Zwarte Toorts

Voor oevers en slootkanten komen de volgende soorten in aanmerking:

1. Blauw Glidkruid
2. Gewone Engelwortel
3. Grote Kattenstaart
4. Grote Wederik
5. Heelblaadjes
6. Koninginnenkruid
7. Moerasspirea
8. Watermunt
9. Wilde Bertram

Tot slot

Biodiversiteit gaat over de verscheidenheid aan genen, soorten en ecosystemen in een regio. Het is een belangrijke graadmeter voor milieuomstandigheden in een bepaald gebied. Een omgeving met een hoge mate aan biodiversiteit is interessant voor mensen. Het geeft de leefomgeving een hoge belevingswaarde.

Biodiversiteit is dus niet alleen van belang voor flora en fauna maar ook voor de mens!

Bijlage:

Icoonsoorten

Ned. naam: Beemdkroon

Wet. naam: Knautia arvensis

Fam.: Kaardenbolfamilie

Beemdkroon is een middelhoge, overblijvende plant, die vanaf de zomer tot in de nazomer bloeit met grote, lila-blauwe bloemen.

In Nederland is de plant alleen nog redelijk algemeen in Zuid-Limburg en langs de Maas, elders zeldzaam.

Beemdkroon is een plant van zonnige, grazige plaatsen en groeit op hellingen aan de zuidzijde van dijken met een droge tot matig vochthoudende kleigrond.

Ned. naam: Beemdooievaarsbek

Wet. naam: Geranium pratense L.

Fam.: Ooievaarsbekfamilie

Beemdooievaarsbek is een middelhoge, overblijvende plant, die in de voorzomer bloeit met opvallend grote lichtblauwe bloemen.

Houdt van een zonnige groeiplaats en een licht kalkhoudende, kleigrond.

In Nederland is de plant veel zeldzamer geworden nadat er minder grasland als hooiland werd beheerd.

Ned. naam: Geel walstro

Wet. naam: Galium verum

Fam.: Sterbladigenfamilie

Geel walstro (of Echt Walstro) is een lage, overblijvende plant, die van de zomer tot in de nazomer bloeit. Het heeft gele bloemen en donkergroene, bijna naaldvormige bladeren die in kransen om de stengel staan.

Geel walstro groeit op zonnige, droge, grazige terreinen. Het liefst met wat kalkhoudende grond.

In Nederland treft men Geel walstro vooral in het rivierengebied en de duinen aan; dit blijken echter wel twee verschillende types te zijn.

Ned. naam: Gewone agrimonie

Wet. naam: Agrimonia eupatoria

Fam.: Rozenfamilie

Agrimonie is een middelhoge, overblijvende plant, die van de voorzomer tot in de nazomer bloeit met gele bloemen langs de stengel. De vruchten zijn van haakjes voorzien en hechten zich aan allerlei materiaal, waardoor er een maximale verspreiding gegarandeerd is.

De plant houdt van een zonnige plaats en groeit het liefst op een droge, licht kalkhoudende kleigrond: krijt, löss, klei, duin- en rivierzand.

Agrimonie komt van nature voor in het rivierengebied, Zeeland en Zuid-Limburg en ook in de duinen.

Ned. naam: Groot streepzaad

Wet. naam: Crepis biennis

Fam.: Composietenfamilie

Groot streepzaad is een hoge, tweejarige plant, die bloeit met grote, gele bloemen in de voorzomer. Houdt van een zonnige groeiplaats met een voedselrijke, vaak vocht- en kalkhoudende zavelgrond. Groot streepzaad is de vroegste van alle Streepzaadsoorten en wordt nog wel eens verwisseld met Klein streepzaad. In Zuid-Limburg en langs de grote rivieren is de plant vrij algemeen; men ziet Groot streepzaad langs dijken, bermen en in hooilanden.

Ned. naam: Grote bevernel

Wet. naam: Pimpinella major (L.) Hartm.

Fam.: Schermbloemenfamilie

Grote bevernel is een hoge, overblijvende plant, die in de zomer bloeit met witte bloemschermen. De bloemschermen vertonen veel gelijkenis met die van Fluitenkruid, het blad echter is totaal anders.

Men treft de plant vooral aan langs heggen, dijken, houtwallen en aan bosranden.

Grote bevernel groeit het liefst op een vochtige, licht kalkhoudende kleigrond.

Ned naam: Karwij

Wet. Naam: Carum carvi

Fam.: Schermbloemfamilie

Karwij is een tweejarige middelhoge voorzomerbloeiër. De soort is alleen oorspronkelijk langs de grote rivieren. Elders dankt hij zijn voorkomen aan de zaden teelt die gebruikt worden als smaakmaker in de keuken. Karwij is een zeldzame soort en heeft de status 'bedreigd'.

Ned. naam: Grote centaurie

Wet. naam: Centaurea scabiosa L.

Fam.: Composietenfamilie

De Grote centaurie is een hoge, overblijvende plant, die in de zomer bloeit met grote paars-rode bloemen. Groeit het liefst op zonnige, droge, grazige plaatsen met een kalkhoudende zavelgrond. In Nederland is het geen algemeen voorkomende soort meer. Toch kan de plant op sommige plaatsen nog vrij talrijk zijn, met name in Zuid-Limburg en in het gebied waar de Rijn ons land binnenkomt.

Ned. naam: Karwijvarkenskervel

Wet. naam: Peucedanum carvifolia Vill.

Fam.: Schermbloemfamilie

Karwijvarkenskervel is een middelhoge overblijvende plant die bloeit met groen-witte bloemschermen van de voorzomer tot in de zomer. Men treft de plant hoofdzakelijk aan langs de Rijn en zijtakken van de Rijn en langs de Maas in Midden-Brabant.

Karwijvarkenskervel houdt van een matig droge, zandige rivierklei. Men treft de plant in ons land dan ook op dijkhellingen en droge, kalkhoudende, zandige weidegronden in de uiterwaarden.

Ned. Naam Kruisblad walstro
Wet. Naam *Cruciata laevipes*
fam.: Sterbladenfamilie

Kruisblad walstro is een middelhoge, overblijvende plant die bloeit van april tot half juni, met prachtige kleine, geelgroene bloemetjes die zoet geuren. Het is langs onze grote rivieren en in Zuid-Limburg plaatselijk algemeen. Kruisblad walstro heeft de status kwetsbaar.

Ned. naam: Rapunzelklokje
Wet. naam: *Campanula rapunculus* L.
Fam.: Klokjesfamilie

Rapunzelklokje is een middelhoge, tweejarige plant, die bloeit met klokvormige paarsblauwe bloemen in de voorzomer. Groeit het liefst op open, grazige terreinen met een lichte, voedselrijke, kalkhoudende kleigrond. In ons land treft men Rapunzelklokje het meest aan in Zuid-Limburg en het oostelijk deel van het rivierengebied. De soort geldt als een beschermde plant en is van belang onder meer voor enkele graafbijen die aan Rapunzelklokje gebonden zijn.

Ned. naam: Veldsalie
Wet. naam: *Salvia pratensis* L.
Fam.: Lipbloemenfamilie

Veldsalie is een middelhoge, overblijvende voorzomer- én nazomerbloeier, die bloeit met paarse bloemen. Groeit het liefst op dijkellingen aan de zuidkant met een grazige, open vegetatie en een lichte, kalkhoudende, droge zavelgrond. Door de klierharen voelt de plant kleverig aan en dit draagt vermoedelijk bij tot verspreiding van het zaad door dieren. In ons land is het een zeldzame soort en wettelijk beschermd.

Ned. naam: Vijfdelig kaasjeskruid
Wet. naam: *Malva alcea* L.
Fam.: Kaasjeskruidfamilie

Vijfdelig kaasjeskruid is een hoge, overblijvende plant, die in de zomer bloeit met fraaie, roze bloemen. Komt in ons land niet veel voor. De plant groeit op dijkellingen aan de zuidkant, op taluds van wegen en spoorlijnen met een ruige vegetatie en een droge, stikstofrijke grond.

Ned. naam: Wilde marjolein
Wet. naam: *Origanum vulgare* L.
Fam.: Lipbloemenfamilie

Wilde marjolein is een middelhoge, overblijvende plant, die in de zomer rijk bloeit met licht purperen, sterk kruidig geurende bloemen. Groeit op een vrij droge, lichte kalkhoudende, zand- en kleigrond, het liefst op een zuid talud, dus in de volle zon. In Nederland komt men de plant het meest tegen in Zuid-Limburg, langs spoorlijnen, op dijken en krijthellingen. Verder komt Marjolein langs de grote rivieren voor. In ons land is Marjolein zeker geen algemeen voorkomende soort en is wettelijk beschermd.

Ned. naam: Wilde reseda

Wet. naam: Reseda lutea L.

Fam.: Resedafamilie

Wilde reseda is een lage, overblijvende plant, die van de voorzomer tot in de nazomer bloeit met fletsgele bloemen.

Men treft de plant in ons land aan langs de grote rivieren, in kalkrijke duinen en langs spoorlijnen, steeds in wat open terreinen. De plant groeit het liefst op een zonnige groeiplaats, dikwijls op een zuid talud, met een droge, open, lichte kalkhoudende kleigrond.

Ned. naam: Wouw

Wet. naam: Reseda luteola L.

Fam.: Resedafamilie

Wouw is een zeer slanke, hoge, tweejarige plant, die in de zomer bloeit met een onvertakte "aar" van hele kleine, gele bloemen.

Wouw is in ons land geen algemene soort.

De trefkans is het grootst in Zuid-Limburg, langs de Rijn en de Waal, in de duinen en langs spoorlijnen.

De plant heeft het liefst een kalkhoudende zavelgrond.